

Funded by
the European Union

StartUp
Szeged

YEEP

Youth Entrepreneurship
Education Programme

KOMPETENCA Të menduarit etik & Të qëndrueshëm

"I financuar nga Bashkimi Europian. Pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm të autorëve dhe jo domosdoshmërisht reflektojnë ato të Bashkimit Europian ose të European Education and Culture Executive Agency (EACEA). As Bashkimi Europian dhe as European Education and Culture Executive Agency (EACEA) nuk mbajnë përgjegjësi për to."

Numri i projektit: 101051959
Akronimi i projektit: CROCO4U

Co-funded by the
European Union

KOMPETENCA: Të menduarit etik & të qëndrueshëm

Çfarë është etika?

Etika ka të bëjë me parimet që orientojnë sjelljen e një personi ose veprimet që ai kryen.

Etika është një disiplinë e filozofisë që studion sjelljen njerëzore dhe marrëdhëniet e saj me nocionet e së mirës dhe së keqes, rregullat morale, detyrën, lumturinë dhe mirëqenien e përbashkët.

Fjala etikë vjen nga latinishtja *etĭcus*, e cila nga ana tjetër vjen nga Greqishtja e lashtë *ἠθικός (Etika)*, rrjedhin nga *êthos*, që do të thotë '*karakter*' ose '*që i përket karakterit*'.

Të menduarit në mënyrë etike do të thotë të mendosh çfarë është më e mira për të tjerët e të shohësh përfitimin e përbashkët.

Etika është shkenca që studion parimet, moralin si edhe normat e rregullat e sjelljes së individëve në shoqëri.

Çfarë është e mira dhe e keqja?

Shpeshherë e mira dhe e keqja përdoren si sinonime me të drejtën dhe gabimin, veçanërisht nëse flasim për aspektin e etikës dhe moralit.

"E mira" ka shumë përkufizime por përgjithësisht lidhet me "të pasurit e cilësive pozitive, ndërsa "E keqja" është pikërisht e kundërta e saj, diçka e pamoralshme ose e papërshtatshme.

Kuptimet që ne i japim të mirës ose të keqes varen shumë nga mënyra se si ne sillemi. Kjo vjen si pasojë e dëshirës për të bërë shpeshherë "gjënë e duhur". Mbi të gjitha ne jemi shumë të shqetësuar mbi atë se çfarë të tjerët do të mendojnë për ne dhe për këtë arsye veprojmë në një mënyrë apo një tjetër për të marrë një lloj aprovimi. Në shoqëri është shumë e preferuar të shihesh si "i/e mirë".

Kjo do të thotë që nëse ne bëjmë veprime jo të mira "të këqija" përgjithësisht kemi tendencën të fshehim veprimet tona dhe të tregojmë kujdes që të tjerët të mos e dinë pasi nëse e marrin vesh ne do të kemi ndjesi faji dhe turpi. ▲

Cilët janë faktorët që ndikojnë në etikën e një lideri?

Faktorë shumë të rëndësishëm të cilët ndikojnë në procesin e vendimarrjes etike përfshijnë moralin personal, fazën e zhvillimit personal, motivimi si edhe faktorë të tjerë si mosha, gjinia dhe eksperiencia.

Shtatë parimet e arta të etikës:

- ☐ Bëhu një lider etik
- ☐ Përdor kurajon e moralshme
- ☐ Merrni në konsideratë reputacionin personal dhe profesional
- ☐ Vendosni theksin e duhur aty ku duhet
- ☐ Ruani një mentalitet kërkues
- ☐ Merrni në konsideratë interesin publik
- ☐ Merrni në konsideratë “të mirën, të keqen dhe veprimet virutoze”

Cilat janë katër mënyrat e të menduarit etik?

- Parimi i qasjes, në të cilin vendimet janë marrë sipas parimeve të caktuara “Rregullat e arta” (Golden rules)
- Qasja e pasojës në të cilat vendimet merren në bazë të pasojave që ato mund të kenë
- Qasja virtyt/karakter, në të cilën vendimet merren sipas pikëpamjes së vendimarrësit dhe përgjegjësisë që ai ka
- Qasja morale/sentimentale në të cilën vendimet merren sipas ndjenjave të vendimarrësit

Çfarë është qëndrueshmëria?

Qëndrueshmëria si një term në biznes lidhet me tre parime kryesore të cilat janë ekonomia, shoqëria dhe mjedisi. Qëndrueshmëria është një mbiemër që përdoret për diçka që është e aftë të vazhdojë të jetë në një nivel të caktuar. Ditët e sotme qëndrueshmëria është kthyer në një koncept që lidhet me proceset dhe veprimet përmes të cilave njerëzit ruajnë burimet natyrore në mënyrë që të ruhet një balancë e cila nuk lejon të ulet cilësia e jetës me kalimin e kohës.

Tre shtyllat e qëndrueshmërisë që përmenden më sipër pra ekonomia, shoqëria dhe mjedisi në mënyrë informale shpesh njihen edhe si përfitimi, njerëzit dhe planeti.

Procesi i të menduarit në mënyrë etike dhe të qëndrueshme

Vendimarrja dhe të menduarit në mënyrë etike patjetër është një rrugë e cila ka si bazë përcaktimin e problemit. Në momentin që jemi të qartë mbi elementët të cilët janë problematikë atëherë është realizuar faza kryesore dhe ndër më komplekset.

Etapa e dytë lidhet me verifikimin e fakteve. Ky hap nuk duhet nënvlerësuar pasi shpesh herë shumë problem zhduken pasi është bërë një vlerësim më i detajuar i situatës ose mund të ndodhë që situata të ndryshojë tërësisht.

Më tutje duhen identifikuar faktorët e dobishëm të brendshëm dhe të jashtëm, për të arritur më pas në një panoramë të mundësive që kemi për të zgjidhur një problem.

Faza e radhës dhe ndër më të rëndësishmet do të ishte testimi dhe vlerësimi i të gjitha mundësive që kemi për të zgjidhur këtë problem. Në këtë rast duhet t'i drejtojmë vetes pyetje si:

Ky opsion a është më pak i dëmshmi nga të tjerat?

A do të doja që kjo zgjidhje të shihej nga të gjithë?

Çfarë do të thonin kolegët e mi në rast se do ofroja këtë zgjidhje?

A është kjo zgjidhje e orientuar nga rregullat e etikës së kompanisë/ vendit ku unë po punoj?

...

...

...

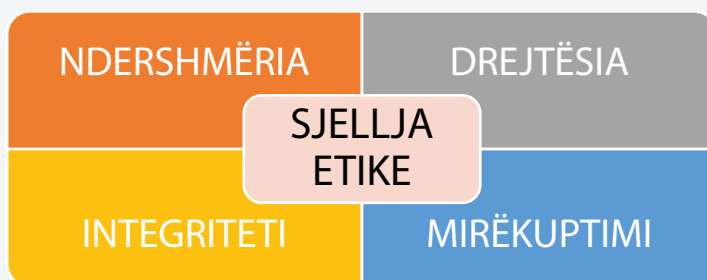
Pasi ndiqen këto hapa, vjen momenti i vendimarrjes për ta përmbyllur procesin me pyetjen: A do të vihem unë më sërisht përballë një vendimi të tillë?

Si të përdorim vlerat si një filtër për të na orientuar tek zgjedhja e qëndrueshme?

Në momentin që jemi të ndërgjegjshëm se do duhet të marrim një vendim patjetër duhet të marrim në konsideratë disa elementi si konteksti/faktet/situatë; palët e interesit; vendimarrësit e tjerë; zgjidhjet e mundshme; përzgjedhja optimale. Disa nga elementet që orientojnë një zgjedhje etike dhe të qëndrueshme janë vlera si besimi, respekti dhe të mos qënurit dakort pa pasur sulme personale. Gjykimi dhe paragjykimi janë gjithashtu elementë të cilët duhen konsideruar. Zgjidhja e konfliktit duke pasur në mendje vlerat do të sjellë gjithmonë një rezultat më të mirë.

Shembuj të sjelljeve etike

Sjelljet etike mund të kategorizohen në katër grupe të mëdha të cilat janë:

Kultura e të sjellurit në mënyrë etike është ajo çfarë e bën një biznes dhe një lider të ketë sukses e njëkohësisht sjellja dhe qasja jo-etike e një biznesi mund të ketë impakt negativ.

Shumë studime tregojnë se kultura e kompanisë dhe qëndrueshmëria e sjelljeve etike është ajo që bën biznesin të ofrojë një shërbim të cilësisë më të lartë.

Duhet pasur parasysh se shërbimi është i domosdoshëm por jo i mjaftueshëm për të pasur sukses.

Ndërtimi i një klime etike në ofrimin e shërbimit dhe sjellja etike e punonjësve pa mbikqyrje janë faktorë tregues të një kulture biznesi me qasje etike.

Marrja e masave parandaluese përpara se të ndodhin veprime ose sjellje jo etike është një element i rëndësishëm i cili mund të realizohet duke matur herë pas here perceptimin e punonjësve lidhur me klimën etike të kompanisë.

Një lider tregon duke vepruar!

Kjo frazë na shërben për të kuptuar se menaxherët dhe drejtuesit duhet të jenë ata të parët të cilët reflektojnë të gjitha sjelljet etike duke treguar ndershmëri, drejtësi, integritet dhe mirëkuptim, për të nxitur frymën e këtyre sjelljeve etike edhe tek punonjësit.

Të menduarit në mënyrë të qëndrueshme

Aftësia për t'u përfshirë në mënyrë aktive në ndryshimet dhe sfidat sociale, ekonomike dhe mjedisore në botë.

Fuqia e të menduarit të mënyrë të qëndrueshme.

Qëndrueshmëria i inkurajon njerëzit, politikën dhe biznesin të marrin vendime duke marrë në konsideratë edhe brezat e ardhshëm. Duke menduar në këtë mënyrë dhe duke vepruar në këtë mënyrë ndikon në afatgjatë (për disa dekada) dhe nuk lejon që të shihen vetëm fitimet ose humbja afatshkurtër.

Disa modele të thjeshta të veprimeve të qëndrueshme që mund të bëjmë në përditshmëri:

...

...

...

Qëndrueshmëria në teknologji

Përdorimi i pajisjeve teknologjike dihet se është gjithnjë në rritje. Pikërisht këto aparatura krijohen me minerale të nxjerra nga toka dhe nga minierat. Procesi i minimit është shumë ndotës për ambientin dhe shumë minera të reja kanë ndikuar tek shpyllëzimi. Për këtë është e rëndësishme të jemi të ndëegjegjshëm për teknologjinë duke u përpjekur të rezistojmë e të mos e ndryshojmë celularin me model të ri cdo vit! Kompanitë e së ardhmes në fushën e teknologjisë do të jenë ato që përdorin panele diellore dhe energji të rinovueshme.

Qëndrueshmëria në botën e modës

Moda sidomos moda e shpejtë ose fast fashion fokusohet në shpejtësi dhe kosto të ulëta për të prodhuar koleksione të reja. Kjo gjë ka impakt negativ në mjedis. Gjithashtu ka shumë mbetje tekstile dhe veshje me fibra sintetike të cilat kur lahen çlirojnë në oqeanë mikroplastika. Në këtë rast nëse një kompani prodhon rroba me materiale më rezistente ose edhe pambuk të prodhuar në mënyrë të qëndrueshme, krijohet një zinxhir më i qëndrueshëm prodhimi i cili përdor më pak kimikate toksike. Në industrinë e modës qëndrueshmëria lidhet edhe me aspektin social pasi është e ditur që kjo industri prodhon ne vende si Kina ose Bangladeshi ku nuk respektohen gjithmonë kushtet e punës dhe pagat janë shumë të ulëta. Kjo gjë ndikon në uljen e cilësisë së jetës së këtyre personave dhe bën që shpesh herë ata të punojnë thjesht për të shlyer faturat e për të mbijetuar. Kjo gjë kontribuon në pabarazi dhe sipas studimit të Oxford, që prej vitit 2018 të pasurit janë bërë më të pasur dhe të varfërit më të varfër.

Qëndrueshmëria në transport

Sipas raporteve 14% e emetimeve të gazit vijnë nga industria e transportit dhe kryesisht nga makinat e përdorimit personal. Pra, kjo e dhënë nuk është ashtu siç ne mund t'a imagjinonim; që ky nivel ndotje vjen nga avionët ose anijet e transportit.

Si rrjedhojë: nëse një makinë nuk është duke u përdorur për 4 ose 5 pasagjerë, marrja e transportit publik është zgjedhja më e qëndrueshme. Gjithashtu le të mos harrojmë që edhe të ecësh ose të përdorësh biçikletë.

Mënyrat më të sofistikuar për të qenë më të ndërgjegjshëm dhe të qëndrueshëm në këtë aspekt janë edhe makinat elektrike (ose edhe ato me hidrogjen). Gjithashtu janë edhe kompanitë të cilat për të ulur këtë nivel ndotje po lejojnë punonjësit të punojnë nga shtëpia.

YEEP
Youth Entrepreneurship
Education Programme

StartUp
Szeged

“I financuar nga Bashkimi Europian. Pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë vetëm të autorëve dhe jo domosdoshmërisht reflektojnë ato të Bashkimit Europian ose të European Education and Culture Executive Agency (EACEA). As Bashkimi Europian dhe as European Education and Culture Executive Agency (EACEA) nuk mbajnë përgjegjësi për to.”

Numri i projektit: 101051959
Akronimi i projektit: CROCO4U

Co-funded by the
European Union